

ĪSUMĀ

Pašlaik Latvijā veido bioloģisko atkritumu (BA) apsaimniekošanas sistēmu, kas nav samērīga, efektīva un ekonomiski pamatota

Bez BA apsaimniekošanas sistēmas "restarta" šķirot nebūs motivācijas, cilvēki pārmaksās un valstij, iespējams būs zaudējumi

Citu valstu pieredze rāda bez iedzīvotāju aktīvas iesaistes BA dalītās vākšanas sistēmu izveidot nav iespējams

BIOĻĪSKIE ATKRITUMI (BA)

Tie ir bioloģiski noārdāmi dārzu un parku atkritumi, mājsaimniecību, biroju, sabiedriskās ēdināšanas iestāžu (restorānu, ēdnicu u.c.), vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības vietu pārtikas un virtuves atkritumi un citi tiem pielīdzināmi pārtikas rūpniecības uzņēmumu atkritumi

PĀRTIKA

Bojāti augļi un dārzeņi, mizas un serdes, maizes izstrādājumi, siers, biezpiens, jēla un termiski apstrādāta gaļa un zivis (arī kauli un asakas), olas un olu čaumalas, riekstu čaumalas, tējas un kafijas biežumi un līdzīgi ēdiena pārpalikumi

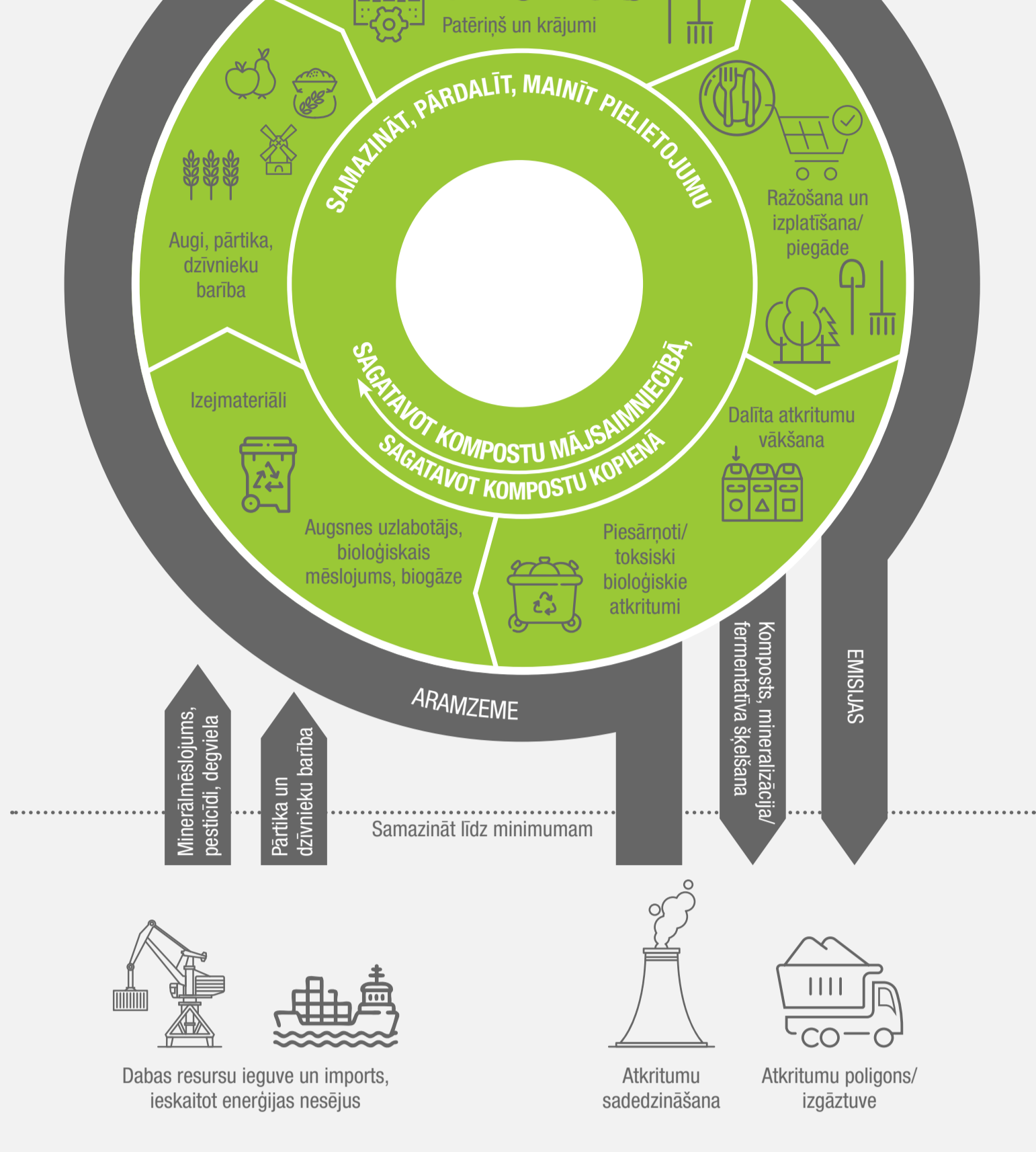
ZALIE ATKRITUMI

Novītiši, nokaltuši ziedi un stādi, augu saknes, sagrābta zāle un lapas, nezāles, mulča, nelieli zari un citi līdzīgi zaļie atkritumi no mājas vai dārza

BA (galvenokārt pārtikas un dārzu atkritumi) ir galvenā atkritumu plūsma ar lielu potenciālu, kas veicina aprites ekonomikas attīstību, nodrošinot vērtīgu augsnes uzlabošanas materiālu un mēslojumu, kā arī biogāzes (atjaunojamās enerģijas avots) ražošanu

BIOĻĪSKO ATKRITUMU APRITES EKONOMIKAS MODELIS

PROBLEMĀTIKA

Lielākā daļa (30%–60%) BA nonāk nešķirotos jeb jauktos sadzīves atkritumos, no kuriem tehnoloģiski tos pilnīgi nodalīt vairs nav iespējams, lai gan sadzīves atkritumu poligonos ir uzstādītas šķirošanas iekārtas

Mehāniski nodalīti BA satur daudz nevēlamo piemaisījumu (piem., stikls, plastmasa). BA samazina pārējo nešķirotu sadzīves atkritumu šķirošanas un tālākizmantotības iespējas

Radītais BA daudzums (kg uz vienu iedzīvotāju) ES valstīs būtiski atšķiras:
Ungārijā – 75 kg
Dānijā – 375 kg
Latvijā – 110 kg
Lietuvā – 140 kg
Igaunijā – 110 kg
Vidēji ES – 175 kg

Arī BA īpatsvars sadzīves atkritumu masā ir atšķirīgs:
Ungārijā – 17%
Melnkalnē – 48%
Latvijā – 27-50%
Lietuvā – 31%
Igaunijā – 27%
Vidēji ES – 34%

Faktori, kas ietekmē BA daudzumu un īpatsvaru:

- datu iegūšanas un ziņošanas metodika
- urbanizācijas līmenis
- ir/nav dalītās vākšanas sistēma
- mājkompostēšanas izplatība
- klimatiskie apstākļi u.c.

Atkritumu radītāji, t.sk. iedzīvotāji, maksā par nešķirotu atkritumu savākšanu un ir ieinteresēti samazināt to apjomu, samazinot izmaksas par atkritumu apsaimniekošanu – dalīti vācot BA, tiek samazināts nešķirotu sadzīves atkritumu apjoms

VALSTS KONTROLES APĻĒSES

neieviešot BA dalītās vākšanas un pārstrādes sistēmu visā valsts teritorijā jau 2021.–2023. gadā, **Latvijas iedzīvotāji negūs vismaz 16 576 830 eiro potenciālo ietaupījumu!**

6 430 910 eiro Pierīgas atkritumu apsaimniekošanas reģionā
10 145 920 eiro pārējos reģionos.

ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANAS HIERARHIJA

Lai nodrošinātu BA bez būtiskiem piejaukumiem, svarīgi izveidot to dalītu vākšanu un pārstrādi

Atkritumu apsaimniekošanā ES ir noteikusi hierarhijas sistēmu, kuru arī Latvija ir pārņēmusi un iekļāvusi politikas plānošanas dokumentos

- Novērst**
- Samazināta izejvielu, sastāvdaļu un radīto produktu izšķiešana – tiek mērita kopējā atkritumu daudzuma samazināšana
- Atkārtoti izmantot**
- Pārdale cilvēkiem
  - Nodota dzīvnieku barībai
- Pārstrādāt**
- Atkritumus nosūta uz anaerob/bezgaisa fermentatīvo šķelšanu/mineralizāciju
- Reģenerēt**
- Atkritumu sadedzināšana ar enerģijas ģenerēšanu
- Utilizēt**
- Atkritumu sadedzināšana bez enerģijas ģenerēšanas
  - Atkritumu aprakšana atkritumu poligonā
  - Atkritumi tiek utilizēti kanalizācijas sistēmā

RISINĀJUMI BA PĀRSTRĀDEI PRIORITĀRĀ SECĪBĀ

- Dalītā vākšana, kompostēšana, pārstrāde**
- dalītā vākšana un kompostēšana rašanās avotā vai nelielā attālumā no tā
  - dalītā vākšana un pārstrāde anaerobās fermentācijas iekārtās
  - dalītā vākšana un kompostēšana
- BA mehāniskā atdalīšana un pārstrāde**
- BA mehāniskā atdalīšana un pārstrāde anaerobās fermentācijas iekārtās
  - BA mehāniskā atdalīšana un kompostēšana
- Sadedzināšana**
- sadedzināšana ar enerģijas reģenerāciju
  - sadedzināšana bez enerģijas reģenerācijas
- Apglabāšana**
- apglabāšana poligonā ar poligona gāzes savākšanu un tālāku izmantošanu
  - apglabāšana poligonā ar poligona gāzes savākšanu bez tālākas izmantošanas

FAKTI

Eiropieši pārsvarā joprojām dzīvo lineārā ekonomikā, kurā produkti tiek ražoti, lietoti un iznīcināti vai sadedzināti, bieži vien pēc īsas, vienreizējas lietošanas

Šobrīd tikai **12%** no izejmateriāliem, kurus izmanto Eiropas rūpniecībā, nāk no otrreizējās pārstrādes

Lai stimuletu daļībvalstis ievērot hierarhijas principus, Eiropas Parlamenta un ES Padomes Direktīva nosaka līdz 2035. gadam sadzīves atkritumu poligonos apglabāto sadzīves atkritumu īpatsvars jāsamazina līdz **10%** no kopējā sadzīves atkritumu daudzuma

Ja BA apsaimniekošanas sistēmu Latvijā neievieš līdz 2023. gada beigām, Eiropas Komisija (EK) par Direktīvas prasību neizpildi var piemērot soda naudu:

392 000 eiro – vienreizējā soda minimālā summa Latvijai

atkarībā no pārkāpuma smaguma un ilguma sods var būt lielāks

11 566 120 eiro gadā līdz pārņemta novērošanai – maksimālais sankciju apmērs

IDENTIFICĒTI BŪTISKI RISIKI

Valsts kontroles identificētie riski ļauj prognozēt – noteiktajā termiņā neizdosies izveidot efektīvu BA apsaimniekošanas sistēmu visā valsts teritorijā

Pašlaik Latvijā veido dārgas BA pārstrādes iekārtas ar lielu jauku, nekā nepieciešams. Valsts kontroles aplēse: kopējās pieejamās BA pārstrādes jaudas Latvijā sasniegs **380 443 tonnas** gadā ➔ 2–2,5 reizes lielākas nekā prognozētais radīto mājsaimniecību BA daudzums

Netiek ņemts vērā, ka Latvijā šobrīd nav pieejami dalīti vākti BA

Ja riski netiek novērsti ➔ nākotnē vēl lielāks BA apsaimniekošanas tarifs iedzīvotājiem

EIROPAS ZAĻAIS KURSS UN ATKRITUMU LOMA

2020. gada 11. martā EK pieņēma jauno Aprites ekonomikas rīcības plānu ar jaunām iniciatīvām visā produktu dzīves ciklā, lai būtu iniciatīvu un pārveidotu Eiropas ekonomiku, vienlaikus aizsargājot vidi un piešķirot jaunus tiesības patērētājiem. Plāns ir viens no Eiropas zaļā kursa pamatelementiem – vienīgi ceļvedis uz klimatneitrālu aprites ekonomiku

Eiropas zaļajā kursā EK uzsvēr: "No 1970. līdz 2017. gadam ikgadējā materiālu ieguve pasaulē trīskāršojās, un tas turpina augt, radot lielu risku. Aptuveni puse no siltumnīcefekta gāzu emisijām un vairāk nekā **90%** bioloģiskās daudzveidības zuduma un ūdens trūkuma rodas no resursu ieguves un materiālu pārstrādes un pārtikas."

ES tiecas pāriet no lineārās uz aprites ekonomiku, kurā materiālus saglabā ekonomiskajā aprītē pēc iespējas ilgāk

Aprites ekonomika sniegs pozitīvus neto ieguvumus iekšzemes kopprodukta (IKP) pieaugumam un darba vietu radīšanai, jo vērienīgu aprites ekonomikas pasākumu īstenošana var palielināt ES IKP par **0,5%** līdz 2030. gadam, radot ap **700 000** jaunu darba vietu

Atkritumu apsaimniekošanas sistēmas virsmērķis – pēc iespējas mazāk atkritumu, kas apglabāti sadzīves atkritumu poligonos. Viens no veidiem, kā to panākt ➔ pārstrādāt tos atkritumu veidus, kurus iespējams atgriezt ekonomikā

BŪTISKI IETEIKUMI #PĒCREVĪZIJAS VARAM UN PAŠVALDĪBĀM

jānodrošina pilnīgi ticami dati atkritumu apsaimniekošanā, lai var objektīvi pieņemt lēmumus un monitorēt situāciju

jānodrošina, ka atkritumu radītājiem, t.sk. iedzīvotājiem, piemēro taisnīgu un ekonomiski pamatotu maksu par BA apsaimniekošanu

jāizvērtē piemērotākie BA pārstrādes veidi un izveidotās infrastruktūras iespējas

jānodrošina vispusīga situācijas analīze katras pašvaldības administratīvajā teritorijā attiecībā uz iespējām dalīti vākt un virzīt pārstrādei radītos BA

jāizglīto sabiedrība un jāpaaugstina tās izpratne, kādēļ jāšķiro BA un kādi no tā ieguvumi